

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Благун Н.М.

кандидат філологічних наук, доцент,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

АКСІОЛОГІЧНА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

Аксіологічний аспект соціально-функціонального управління ЗНЗ є невід'ємною складовою його управлінської культури. Дослідження проблеми формування та реалізації культури керівника школи здійснювалося нами з позиції авторської концепції, засадничим підґрунтям якої є функціонально-діяльнісний підхід, що передбачає реалізацію функцій управління та імперативних видів його діяльності в аксіологічному аспекті.

Управлінські (професійні) знання керівника школи – це, перш за все, знання сутності основних функцій управління та їхніх характеристик; володіння способами і засобами їх реалізації у практичній діяльності; знання професійно-творчого потенціалу педагогічного колективу, навчальних можливостей учнівського колективу школи; володіння новітніми технологіями управління навчально-виховним процесом, що спрямовані на кінцевий результат – забезпечення якості освіти, конкурентоспроможного випускника школи. Основні функції технологічної культури керівника школи зумовлюються особливостями його діяльності, різноманітністю стосунків і спілкування, системи ціннісних орієнтацій, можливостей творчої самореалізації. У цьому плані розглядаються гносеологічна, світоглядна, інформаційна, креативна функції технологічної культури.

Гносеологічна функція технологічної культури спрямована на пізнання управлінського процесу як об'єкта його конструювання, що забезпечує цілісне уявлення щодо технологічної діяльності.

Світоглядна функція орієнтує керівника на вироблення власної позиції, ціннісного ставлення до об'єктів управління. Вона проявляється у рефлексії керівника щодо мотивів, сенсу, цілей, якості результатів управлінської діяльності.

Інформаційна функція технологічної культури полягає в оптимальному забезпеченні керівника школи необхідною і достатньою соціально-педагогічною інформацією для раціонального і ефективного вироблення та прийняття управлінського рішення.

Креативна функція технологічної культури керівника школи уможливує розгляд його діяльності з огляду творчого, оригінального рішення управлінських завдань. Водночас їх об'єднує аксіологічний компонент технологічної культури управління, що спонукає до пошуку відповіді на запитання: «який сенс?», «яка цінність?», «яка результативність?», «які витрати

матеріальних і людських ресурсів?», «що забезпечує високі результати управлінської діяльності?» тощо.

Внаслідок аналізу експериментальних даних з'ясовано, якою мірою керівники шкіл володіють знаннями щодо прояву технологічної культури, в т. ч. її аксіологічного аспекту. Дані експерименту ранжовано таким чином: до першої групи віднесено – професіоналізм, співпраця з підлеглими, організаторські здібності; до другої – демократизм, гуманізм, активність, відповідальність, повага і довіра до людей, працездатність, мобільність; третю групу становлять аксіологічні ознаки культури це: орієнтація на позитивний кінцевий результат управлінської діяльності, стосунки з учителями і учнями (повага, тактовність моральність, толерантність, комунікативна компетентність). Основи комунікативної компетенції включають: а) моральну інтуїцію (вміння добирати моральну норму, яка унеможлиблює негативні наслідки у спілкуванні); б) комунікабельність – хист до спілкування; в) уміння правильно визначити роль і місце кожного працівника ЗНЗ. Аксіологічний аспект технологічної культури керівника ЗНЗ інтегрує соціальну, професійну та особистісно-комунікативну функції управління.

Соціальна функція управління освітою, в т. ч. школою, обґрунтована В. Г. Кременем. Він пише: «Саме під час здобуття освіти людина засвоює культурні цінності. Зміст освіти черпається і безперервно поповнюється із культурної спадщини різних країн і народів, із різних галузей науки, яка постійно розвивається, а також із життя та практики людини» [1, с. 53-54].

У процесі навчання і виховання молоде покоління набуває соціокультурних норм, які мають історичне значення для розвитку цивілізації, суспільства і кожної людини зокрема.

Соціальна функція керівника школи полягає в тому, щоб підготувати молоде покоління до самостійного життя, сформувати образ людини майбутнього. Освіта – це соціальний інститут, через який реалізуються національні цінності й цілі розвитку суспільства [1, с. 56]. Трансформація освіти в Україні – це реакція на стратегічні імперативи щодо підготовки молодого покоління до самостійного життя, формування образу людини майбутнього. Освіта – це соціальний інститут, через який реалізуються національні цінності й цілі розвитку суспільства [1, с. 56]. Трансформація освіти в Україні – це реакція на стратегічні імперативи освіти третього тисячоліття, орієнтація на парадигму дитиноцентризму, демократизацію освітньо-педагогічної ідеології. Гуманізація й демократизація освіти є базовими компонентами реформування національної освіти як соціокультурного феномена.

Професійна функція управління освітою (з огляду аксіології технологічної культури керівника), полягає в орієнтації на кінцевий результат діяльності педагогічного та учнівського колективів школи, зокрема: підвищення якості освіти та розвитку індивідуальних здібностей кожного учня з урахуванням природних задатків і особистісних оволодіння учнями змісту державного стандарту загальної середньої освіти та понад ним; забезпечення умов і можливостей для здобуття повноцінної освіти впродовж життя, творчої

самореалізації кожного громадянина країни; узгодження якості освіти та потреб ринку освітніх послуг; створення ефективних механізмів залучення та використання матеріальних, енергетичних ресурсів суб'єктів у навчально-виховному процесі.

Особистісно-комунікативна функція технологічної культури керівника школи з огляду аксіології полягає в синергетиці потребнісно-мотиваційного, когнітивного та операційно-діяльнісного компонентів його управлінської діяльності. Неабияку роль при цьому відіграє культура міжособистісних стосунків між керівником і підлеглими, які сприяють гармонізації їх спільної діяльності і в результаті – суспільного життя. На думку І. А. Сайтерли: «Культура міжособистісних стосунків розглядає певну систему морально-етичних цінностей: моральні й етичні принципи, правила поведінки і спілкування, поведінкові та комунікативні взірці, на які орієнтуються люди в процесі соціальної взаємодії» [2, с. 6]. Важливим принципом культури стосунків є дієвість контролю за емоціями й афектами. Складовою і формою морального імперативу є моральна норма – повага, тактовність, моральність, комунікативна компетентність. При цьому базовими умовами комунікативної компетенції є: а) моральна інтуїція (вміння вибрати моральну норму, яка унеможливує негативні наслідки у спілкуванні; б) комунікабельність – хист до спілкування; в) уміння правильно визначити характер людини (комунікативний психотип) залежно від темпераменту (холерик, сангвінік, флегматик, меланхолік). Важливо також враховувати тип соціального характеру підлеглих (гіперактивний, динамічний, циклоїдний, емотивний, демонстративний, збуджувальний, людина з зациклювальним характером, педантичний, тривожний, екзальтований, інтервентований, комфортний). Високу культуру спілкування демонструє комунікативно компетентна людина, яка успішно застосовує арсенал морально-етичних норм і правил, вдало визначає характер людини, з якою спілкується [2, с. 12]. І. А. Сайтерли пише: «Як галузь етичного знання культура міжособистісних стосунків має певні науково-методичні досягнення. Вона ґрунтується на принципі гуманізму, сутність якого полягає у ставленні до іншої людини як до безумовної цінності, виявленні до неї поваги, толерантності (лат. *tolerantia* – поблажливий, терпимий), тактовності, відповідальності, співчуття тощо» [2, с. 15]. Автор розкриває також психологічні засади культури спілкування. Зокрема, до психологічних складових комунікативного процесу, які визначають рівень культури спілкування, він відносить, насамперед, характер людини та психологічні механізми сприйняття. Базовими умовами комунікативної компетенції є: а) моральна інтуїція (вміння обирати моральну норму), яка унеможливує негативні наслідки у спілкуванні; б) комунікабельність – хист до спілкування; в) уміння правильно визначити характер (комунікативний психотип) [2, с. 96]. Технологічна культура спілкування керівника школи з підлеглими передбачає врахування типу соціального характеру співрозмовника (гіперактивний, динамічний, циклоїдний, емотивний, демонстративний, збуджувальний, зациклювальний, педантичний, тривожний, екзальтований, інтервентований, комфортний) [2, с. 98-100]. У спілкуванні важливо

враховувати такі види соціальних типів: а) соціально-рольовий (основа – уявлення про соціальну роль); гендерний (орієнтований на статеву належність); в) національний, або етнокультурний (стійкі національні погляди) [2, с. 103-104]. Нині визначено чимало інших типологій соціальних характерів. Так сучасний хорватський психолог П. Міщич виокремлює дев'ять категорій співрозмовників: безглузда людина, статечна людина, «всезнайка», балакун, «боягуз», «непрístupна людина», байдужа людина, «велике цабе», «чомучка» [2, с. 100-101].

Важливим чинником, який свідчить про низьку культуру спілкування є упередженість, тобто узагальнене судження про людей, опосередковане ворожим до них ставленням без достатніх на те підстав. Формами упередження є расизм і ксенофобія, нав'язлива неприязнь до іноземців, до всього чужого, незнайомого.

Слід враховувати, що на комунікативну поведінку людини впливає установка – орієнтир, яка обумовлює особливості сприйняття дійсності. Це важливо для керівників шкіл і вчителів, які в силу специфіки професійної діяльності свої функціональні обов'язки реалізують в атмосфері «архі-складних» міжособистісних стосунків у підсистемах «учитель-учні», «учень-учні».

Список використаних джерел:

1. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти / В.Г. Кремень // Стратегія. Реалізація. Результати. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
2. Сайтерли І.А. Культура міжособистісних стосунків / І.А. Сайтерли // Навч. посібн. – К.: Академвидав, 2007. – 240 с.